

Spahin „akreba medžlis“. Korijeni rascjepa u Jugoslavenskoj muslimanskoj organizaciji nakon smrti Mehmeda Spahe

ZLATKO HASANBEGOVIĆ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, Republika Hrvatska

U članku su na temelju arhivskog gradiva i suvremenog tiska prikazani korijeni rascjepa unutar Jugoslavenske muslimanske organizacije začetog odmah nakon skupštinskih izbora u svibnju 1935. i ulaska Mehmeda Spahe i stranke u vladu Milana Stojadinovića i Jugoslavensku radikalnu zajednicu. Sukobi se odvijaju oko sarajevske komunalne politike i Islamske vjerske zajednice kao točaka dalekosežnog stranačkog i šireg muslimanskog rascjepa koji će nakon smrti Mehmeda Spahe 1939. prerasti u trajnu podjelu stranke na dvije frakcije, međusobno suprotstavljene i u pogledima na ključna političko-nacionalna pitanja.

Ključne riječi: Jugoslavenska muslimanska organizacija, Jugoslavenska radikalna zajednica, Sarajevo, Mehmed Spaho, Uzeir Hadžihasanović, Šefkija Behmen

Uvod

Među muslimanskim protivnicima Jugoslavenske muslimanske organizacije (JMO), ali i nezadovoljnicima unutar stranke, još u parlamentarnom razdoblju prije 1929. skovana je pogrdna krilatica o Spahinu „akreba medžlisu“ (rodbinskom savjetu), kojom se označavala prevlast u vođenju stranačkih poslova sarajevske muslimanske poslovno-trgovačke elite i užega mjesnoga stranačkog kruga snažno povezanog rodbinskim i tazbinskim vezama. Tako se u Sarajevu na općinskim izborima 1928. iz JMO-a, s određenim izbornim uspjehom, izdvojila skupina disidenata pod imenom „Muslimanska građanska lista Asimbega Dugalića“, a koji su u ime stranke pozivali sarajevske muslimane na borbu protiv Spahina „akreba medžlisa“, čije su djelovanje opisivali na sljedeći način:

„Među nama se je uvela jedna praksa, da nam nekolicina ljudi – usko povezanih rodbinskim i materijalnim vezama – kroji sudbinu i da nam u svima narodnim predstavništvima naturavaju samo sebe i ljude koji su njima po ćeifu (...) bez obzira mogu li to oni obavljati na opću dobrobit i zadovoljstvo. Ovi su nam ljudi uništili sve naše institucije, a rezultat njihovog rada vidi se najbolje

po stanju naših Vakufa, i ne spominjući 'Musl.[imansku] trg.[ovačku] banku' koja je osnovana, da bude utočište našem malom obrtniku i zanatliji – koju su svojom sebičnošću i nesposobnošću uništili. Nama je jako žao, kao članovima 'J.M.O.' da smo morali istupiti s našom posebnom listom, ali pored najbolje volje, nije moglo biti drugačije, jer nijesmo mogli dozvoliti, da nam četvori-ca ljudi kroje sudbinu i da nas dijele na takozvane 'jerlije' [starosjeditelje] i 'otudašnje' kojih ima oko 60% u gradu Sarajevu. Ovu sramotu nijesmo mogli primiti, kad među prvih njihovih deset kandidata, nema nijednog naseljenog Sarajlije, dok vidimo sedmoricu bivših članova propale „Musl.[imanske] trg.[ovačke] i obrt.[ničke] banke“. Još nam je više žao kad je taj i takav rad sankcionisao predsjednik 'J.M.O.' i stavio se na čelo 'akreba medžlisa', s čime je sebe saglasio sa njihovim na svima stranama upropaštavajućim radom¹.

Prenošenje svih stranačkih poslova na najuži krug sarajevskog vodstva, koje je prije 1929. bilo ograničeno odredbama stranačkog statuta i snažnim utjecajem Zastupničkog kluba JMO-a u Narodnoj skupštini, još više je došlo do izražaja u diktaturi kada je cijelo desetljeće izgrađivana stranačka organizacija u stvarnosti prestala egzistirati.²

Iako su se muslimanski dijelovi mjesnih odbora Jugoslavenske radikalne zajednice (JRZ), osnovane nakon skupštinskih izbora 1935., značajno podudarali sa starim organizacijama JMO-a prije 1929., sama u osnovi koalicijska narav nove stranke, te njezino u Bosni i Hercegovini podvojeno srpsko-muslimansko obilježje, još više su pridonosili neformalnom vođenju stranačkih poslova koje preuzima „akreba medžlis“, kao Spahin najuži sarajevski pouzdanički krug, čija je zamišljena kohezija, ojačana i višestrukim rodbinskim i tazi-binskim vezama, različitim sinekurama i zajedničkim poslovnim interesima, trebala jamčiti održavanje stranačkog jedinstva i među pristašama u pokrajini. Činjenica da je sarajevsko vodstvo pridobilo većinu mjesnih prvaka JMO-a za napuštanje oporbe i pristupanje vladi Milana Stojadinovića i JRZ-u, uz tek pojedinačne slučajeve disidentstva, ostavljala je dojam da u stranci ne postoje niti zametci razmimoilaženja o ključnim političkim pitanjima.³

Stranačku slogu trebale su ojačati i Stojadinovićeve koncesije koje su od Spahe postavljene kao uvjet za pristupanje JMO-a vladi i JRZ-u. Kako je Spahe ulaskom u vladu na podlozi prihvatanja kraljeva ustava iz 1931. i zatečene diktatorske upravno-političke podjele Bosne i Hercegovine između četiri banovine, barem privremeno odustao od autonomističkog programa, potvrđenog i Sarajevskim punkcijama iz 1933., Stojadinovićeve koncesije JMO-u,

¹ Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo (dalje: ABH), Veliki župan sarajevske oblasti, Pov. 2070/1928.; ABH, Napretkova kulturno-historijska zbirka, inv. br. 1605., „Šta je ko i ko je kome šta. Akcioni odbor za rasturanje 'Akreba Medžlisa'“.

² O stranačkoj organizaciji JMO-a prije 1929.: Atif PURIVATRA, *Jugoslavenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Sarajevo 1977., 319.-327.

³ O vladi Milana Stojadinovića i utemeljenju JRZ-a: Todor STOJKOV, *Vlada Milana Stojadinovića (1935-1937)*, Beograd 1985.; Dragan TEŠIĆ, *Jugoslavenska radikalna zajednica u Srbiji 1935-1939.*, Beograd 1997.

osim Spahina preuzimanja konjunktornog ministarstva prometa, u stvarnosti su ograničene na raspodjelu dužnosti u sarajevskoj i ostalim komunalnim upravama, te na obnovu autonomije Islamske vjerske zajednice i povratak u diktaturi izgubljenog stranačkog utjecaja u islamskim vjerskim i vakufskim ustanovama.⁴ Umjesto da ove koncesije posluže kao glavni dokaz opravdanosti ulaska JMO-a u vladu i JRZ, sarajevska komunalna politika i Islamska vjerska zajednica od samog početka postaju poprištem dalekosežnog stranačkog i šireg muslimanskog rascjepa, koji će nakon Spahine smrti 1939. prerasti u trajnu podjelu stranke na dvije frakcije, međusobno suprotstavljene i u pogledima na ključna političko-nacionalna pitanja.

Podjele u sarajevskom „akreba medžlisu”

Stojadinović je već u studenome 1935. od bana Drinske banovine primio izvješće da je u Sarajevu došlo do sukoba između trgovca Uzeira Hadžihasanovića, kao predvodnika skupine „bliskih prijatelja g. dr. Spahe“, i odvjetnika Mahmuda Behmena, brata ministra bez lisnice Šefkije Behmena, koji je tražio da položaj predsjednika mjesnog odbora JRZ-a preuzme „neki intelektualac iz njihove sredine“.⁵ Hadžihasanovićeve pristaše od početka su nastojale ograničiti utjecaj Šefkije Behmena, za kojeg su vjerovala da se uz Stojadinovićevu potporu pokušava nametnuti za Spahina neformalnog zamjenika i političkog nasljednika. Behmen je svoj utjecaj, osim na položaju u vladi, temeljio i na skupini odanih mjesnih prvaka izvan Sarajeva, obiteljskoj vezi s posljednjim izabranim potpredsjednikom JMO-a i senatorom Halidom Hrasnicom, čiji je bio zet, te na činjenici da je sa svojim bratom preuzeo vlasništvo i isključivi nadzor nad stranačkim glasilom *Pravda* koja je ponovno pokrenuta u Sarajevu u veljači 1936. godine. Kao zastupnik u Narodnoj skupštini i ministar u kratkotrajnoj vladi Ljube Davidovića, od srpnja do studenoga 1924., Behmen je i prije 1929. pripadao užem stranačkom vodstvu, a svoj položaj u JMO-u dodatno je učvrstio u diktaturi, kada je u Beogradu otvorio odvjetničku pisarnicu i preuzeo ulogu Spahina stalnog predstavnika u pregovorima sa srpskom oporbom.⁶ Prije 1914., s bratom Mahmudom, bio je jedan od pristaša mostarske pravaške *Mladohrvatske* organizacije, a u parlamentarnom razdoblju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca pripadao je skupini stranačke autonomističke inteligencije, školovane u Beču i Zagrebu, koja je u srpskim političkim i kulturnim krugovima, zbog isticanja hrvatske nacionalne orijentacije, označena „frankovačkom“.⁷

⁴ O promjenama u Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije nakon Spahina ulaska u Stojadinovićevu vladu: Adnan JAHIĆ, „Obnova autonomije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini 1936. godine“, *Prilozi*, br. 37., Sarajevo 2008., 95.-111.

⁵ Arhiv Jugoslavije, Beograd (dalje: AJ), Zbirka Milana Stojadinovića (dalje: ZMS), 48 – 104. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 3. studenoga 1935.

⁶ Alija NAMETAK, *Sarajevski nekrologij*, Zürich 1994., 208.

⁷ A. NAMETAK, „Mahmud (Maše) i Šefkija Behmen“, *Hrvatska enciklopedija*, sv. 2., Zagreb 1941., 338.

Ipak, Behmen je u diktaturi prošao kroz određenu političko-nacionalnu evoluciju u smjeru jugoslavenskog nacionalizma, kojeg nakon 1935. redovito ističe u svojim političkim nastupima.⁸ Dio njegovih protivnika u JMO-u bio je uvjeren da je upravo on izvršio presudan utjecaj na Spahu prigodom ulaska u vladu i JRZ, koji po Behmenovu shvaćanju nije trebao biti samo privremena i taktička stranačka zajednica, već jedini temelj muslimanske politike koja je, prema njegovu mišljenju, sve svoje ciljeve, pa i one autonomističke, mogla ostvariti samo trajnim osloncem na Beograd i dinastiju.⁹

U novo sarajevsko općinsko vijeće, imenovano u srpnju 1935., kompromisno su ušle obje suprotstavljene skupine u JMO-u, ali su pri raspodjeli komunalnih dužnosti prevlast ostvarile Hadžihasanovićeve pristaše, među kojima je bio i novi gradonačelnik Edhem Bičakčić.¹⁰ Hadžihasanovićeve premoć potvrđena je i njegovim izborom za prvog predsjednika sarajevskoga mjesnog odbora JRZ-a, izvan kojeg ostaju pojedinci povezani sa Šefkijom Behmenom. Ovakav odnos snaga među Spahinim pristašama u Sarajevu bio je poznat i izvan mjesnih okvira, pa je nešto kasnije, Hadžihasanovićev utjecaj, iz zagrebačke muslimanske vizure, opisao i Mehmed Alajbegović, sudac i blizak suradnik zagrebačkog muftije Ismeta Muftića:

„Stup njegove [Spahine] političke organizacije u Sarajevu, centru muslimanskog političkog života, bio je Uzeiraga Hadžihasanović, trgovac iz Sarajeva (...). Impozantna muška figura, obučen na bosansku, okretnog duha, pun dovitljivosti, humora i ironije, neiscrpiv u komunikacijama, uvjerljiv u argumentiranju, on je vodio Sarajlije i držao grad za dr. Spahu, svoga prijatelja i partijskog druga. (...) Uzeiraga Hadžihasanović stvarao je u svom dućanu javno mnijenje u Sarajevu, dizao ljude na položaje, politički ih likvidirao, paralizirao akcije protivnika, potezao šahovske poteze u politici stranke tako, da su mnogi u nedoumici bili, da li Dr. Spaho drži u ruci Uzeiragu ili potonji Dr. Spahu.“¹¹

Poražena se struja povlači iz sarajevske stranačke politike, pa Mahmud Behmen preuzima dužnost predsjednika mjesnog odbora JRZ-a u Zenici, a Šefkija Behmen u Visokom, koje će od tada biti glavno uporište njegove političke akcije. Sarajevski rascjep među pristašama JMO-a na početku je ostao u sjeni srpskih ostavki u mjesnom odboru JRZ-a i općinskom vijeću, kojima je začeta prva stranačko-komunalna kriza privremeno okončana u svibnju 1936., kada je Spaho, umjesto Hadžihasanovića, osobno preuzeo dužnost predsjednika stranačkog mjesnog odbora u Sarajevu.¹² To je bilo kompromisno rješenje

⁸ „Ministar Dr Behmen o jugoslovenstvu“, *Pravda*, (Sarajevo), 18. II. 1938.; „Ministar n. r. Dr Behmen govori o značaju sloge narodnih redova“, *Pravda* (Sarajevo), 3. VI. 1938.

⁹ Arhiv Gazi Husrev-begove biblioteke, Sarajevo (dalje: AGHB), A-422/B, „Ko je i šta je Šefkija Behmen?“

¹⁰ „Novo općinsko vijeće grada Sarajeva“, *Jugoslavenski list* (Sarajevo), 31. VII. 1935.

¹¹ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Republički sekretarijat unutrašnjih poslova Socijalističke republike Hrvatske, Služba državne sigurnosti, 004./2, Mehmed ALAJBEGOVIĆ, „Politička strujanja među bosansko-hercegovačkim muslimanima“, 5.

¹² „Novi odbor mjesne organizacije JRZ u Sarajevu“, *Jugoslavenski list* (Sarajevo), 13. V. 1936.

kojim se, osim trajno nezadovoljnih Srba-radikala svojim položajem u JRZ-u, trebalo zadovoljiti i obje suprotstavljene skupine unutar JMO-a.

Sukob među Spahinim pristašama prvi put je dospio u javnost krajem lipnja 1936. na glavnoj godišnjoj skupštini sarajevske Gradske štedionice. Mahmud Behmen, u ime dijela nezadovoljnih muslimanskih općinskih vijećnika, optužio je Hadžihasanovića za nepotizam i nepravilnosti u poslovanju Gradske štedionice.¹³ Povod za konačni komunalni rascjep bilo je imenovanje Hadžihasanovićeve zeta i općinskog vijećnika Mustafe Softića za „personalnog referenta Gradske štedionice“, iako, prema navodima suparničke struje, njegove „školske kvalifikacije ne dostaju ni za (...) razvrstavanje u najnižu – treću – činovničku kategoriju“. Time su, prema njihovu tumačenju, „izvjesni krugovi forsirali personalnu politiku po najužim ličnim rodbinskim i partizanskim obzirima do te mjere da je reperkusija na takvu politiku bila od velike štete za prave i pozitivne ciljeve nove politike u ovim krajevima“.¹⁴

Nakon Softićeva imenovanja, šestorica muslimanskih vijećnika predaju ostavke na dužnosti u sarajevskom općinskom vijeću i Upravnom odboru Gradske štedionice, među kojima, osim Mahmuda Behmena, i Mehmed Šahinagić, član banovinskog odbora JRZ-a za Drinsku banovinu i utjecajni brat Spahine žene. U ostavci koju su predali gradonačelniku Bičakčiću, bez izravnog prozivanja Hadžihasanovića i njegovih pristaša, stajalo je da su svi muslimanski vijećnici u sarajevskom općinskom vijeću došli na svoje dužnosti „jednakim povjerenjem nadležnih faktora, dakle sa jednakim dužnostima i pravima, da rade zajednički i sporazumno na općem poslu“. Međutim, već na samom početku, „stvari su se razvijale posve obratno“, pa dio pristaša JMO-a u Sarajevu nije mogao ostvariti utjecaj u komunalnoj politici, jer su u „glavnim stvarima stavljeni pred svršen čin“, budući da se tražilo „odobrenje već unaprijed donešenih i stvorenih odluka“. Prema njihovim navodima, u sarajevskoj općini vladao je nerad, općinske su financije bile u krizi, a općinska uprava „životari od zajmova u Gradskoj štedionici, pa je već spala u red loših dužnika“. Osim toga, općinskom vijeću onemogućen je nadzor nad poslovanjem Gradske štedionice, jer se nadzorni odbor „do danas (...) nije niti konstituirao“.¹⁵

Spaho se na početku, iz tazbinskih obzira prema Šahinagiću, te zbog Hadžihasanovićeve utjecaja, na čijim je pouzdanicima počivala stranačka organizacija u Sarajevu, nije miješao u sukob, tražeći dogovor kojim bi se izbjeglo produbljivanje muslimanskog rascjepa koji je slabio i njegov položaj u vladi. Pored toga, podjele u vodstvu imale su loš odjek i među muslimanima izvan Sarajeva, s obzirom na rasprostranjeno uvjerenje da je sarajevska muslimanska stranačka i trgovačka elita, kao napukli „akreba medžlis“, bila jedini stvar-

¹³ „U šta su utrošeni oni ogromni troškovi od 19 miliona dinara...“ pita g. dr. M. Behmen, *Jugoslovenska pošta* (Sarajevo), 29. VI. 1936.

¹⁴ „Povodom ostavke g. Mehmeda Šahinagića“, *Jugoslovenska pošta* (Sarajevo), 14. XI. 1936.

¹⁵ AJ, ZMS, 48 – 295/296. Prijepis ostavki sarajevskih općinskih vijećnika Ahmeda Abadžića, Asima Arslanagića, Seida Husedžinovića, Edhema Čejvanije i Mahmuda Behmena gradonačelniku Edhemu Bičakčiću od 24. studenoga 1936.

ni dobitnik političke pogodbe sa Stojadinovićem. Kako bi u muslimanskom komunalno-stranačkom sukobu pridobila Srbe-radikale u mjesnom odboru JRZ-a i općinskom vijeću, Hadžihasanovićeva skupina je preko sarajevske srpske *Jugoslovenske pošte* svoje protivnike optužila za protusrpski smjer. Dokaz za to trebalo je biti neformalno glasilo JMO-a *Pravda*, koju je bez utjecaja stranačkog vodstva uređivao Mahmud Behmen „sa svojim prijateljima“, a čije pisanje „otežava mnogo položaj Srba u JRZ i nije u skladu, ni po držanju ni po ličnostima koji je vode, sa osnovnim smjericama JRZ u Bosni“. Takve optužbe bile su i jedan od razloga da su se „Srbi vijećnici (...) solidarisali sa grupom g. Hadžihasanovića iako i oni imaju svoje prigovore na opšti rad u opštini“. ¹⁶ Behmenova *Pravda* odbacila je primjedbe o protusrpskom smjeru, kao intrige Hadžihasanovića i srpske šestosiječanjske oporbe JRZ-u, pozivajući se i na Stojadinovićeve pohvale uređivačkoj politici. Odbačeno je miješanje srpskih protivnika JRZ-a u odnose unutar stranke, jer će sukob biti „raščišćen i riješen od strane za to pozvanih, ALI SVE UNUTAR SAME NAŠE PARTIJE“ i bez „pomoći i učesća“ ostataka šestosiječanjskog režima i „njihovih pomagača u Sarajevu“. ¹⁷

Kako je sukob među pristašama JMO-a paralizirao rad općinske uprave u Sarajevu, kojoj je zbog neusvajanja proračuna prijetilo raspuštanje, ban Drinske banovine je krajem siječnja 1937. o sarajevskom rascjepu službeno izvijestio i Stojadinovića. U njegovu opširnom izvješću stoji da je u općinskom vijeću od samih početaka postojala „teška atmosfera, stalna netrpeljivost između pojedinih grupa, a naročito između prijatelja gradskog većnika g. Uzeirage [Hadži] Hasanovića i g. Dr. Mahmuda Behmena“. Među njima je došlo i do otvorenog sukoba, „i to na jedan težak i nezgodan način, javno na sednici gradskog veća“. Sukob je kulminirao podnošenjem ostavki dijela muslimanskih vijećnika, a svi pokušaji „izmirenja vršeni od strane gradonačelnika g. Bičakčića nisu uspeli i ovi većnici ostali su pri svojim ostavkama“. Prema istom izvješću bana Drinske banovine, Mehmed Spahe je, kao predsjednik banovinskog i mjesnog odbora JRZ-a, tražio od muslimanskih vijećnika da povuku ostavke, ali „i pored svega toga oni su ostali pri svome, tražeći, da se celo opštinsko veće smeni i drugo u sporazumu sa njima postavi“. S druge strane, Hadžihasanović je od Spahe zatražio „uklanjanje iz veća prijatelja g. Dr. Behmena“, jer će u protivnom i njegove pristaše predati ostavke i „od toga praviti i svoj dalji politički stav“. Hadžihasanović je svoje protivnike optužio da se iz njihova držanja „jasno vidi ‘frankovačko hrvatska politika’ kojoj su ovi uvek pripadali, smetajući iskreni rad na zbliženju sa braćom Srbima“. S obzirom da Spahini pokušaji izmirenja nisu urodili plodom, vijećničke su ostavke preko gradonačelnika Bičakčića predane i banskoj upravi u Sarajevu. Ban je prije donošenja konačne odluke pokušao „i lično da zavađene izmiri, ali bez uspeha“.

Nakon toga, ban je pozvao mjesni odbor JRZ-a, u kojem je prevladavala Hadžihasanovićeva struja, da se izjasni o stanju u općinskom vijeću. Mjesni

¹⁶ „Imenovanje novih vijećnika“, *Jugoslovenska pošta* (Sarajevo), 9. XII. 1936.

¹⁷ „Na infamne intrige“, *Pravda* (Sarajevo), 13. XII. 1936.

odbor je zatražio da se ostavke prihvate i imenuju novi vijećnici, a odbačen je prijedlog o raspuštanju cijelog vijeća, „jer bi to značilo da su Dr. Behmen i drugovi u pravu te se veće kažnjava razrešenjem“. Banskoj upravi u Sarajevu iz mjesnog odbora JRZ-a predan je i „spisak lica koje treba imenovati u veće“, umjesto Behmenove skupine. Ban je zatražio i mišljenje od Mehmeda Spahe, ali koji se odbio izjasniti „jer veli: ‘kad me nisu hteli poslušati neću o toj stvari da čujem‘“. Stojadinovića je izvijestio i da su svi novi vijećnici s popisa mjesnog odbora JRZ-a Hadžihasanovićeви odani sljedbenici, što prema mišljenju banske uprave treba i prihvatiti, jer je „jaz između ove dve zavađene grupe nepremostiv a sem toga grupa g. Dr. Behmena je i u građanstvu neznatna i kod pravoslavnih gradskih većnika nepoželjna“. Ban je prijedlog za imenovanje novih vijećnika predao ministru unutarnjih poslova Antonu Korošcu, koji ga je uputio na Spahu, „ali on je ostao pri ranijem stavu ne davši svoje mišljenje“.¹⁸

Početak veljače 1937. banska uprava u Sarajevu Stojadinovića je izvijestila da Korošec i dalje odbija imenovati nove općinske vijećnike bez Spahina odobrenja. Ban je zato sa Spahom „do sada lično u Sarajevu i Beogradu 3 puta razgovarao“, ali je „on uvek vrlo energično odbijao, da se po istom dalje meša“.¹⁹ Nekoliko dana kasnije, banska uprava u Sarajevu ponovno je intervenirala kod Stojadinovića, jer je Spaho „zavađene mirio mesec i po dana i nije postigao izmirenje“. Stojadinović je upozoren i da se odnosi među pristašama JMO-a „sve više zaoštravaju“, pa je „u interesu J.R.Z. da se ovo pitanje što pre okonča“. Hadžihasanovićeва skupina i Srbi u JRZ-u od bana su ponovno zatražili da ispuni njihove zahtjeve, jer će u protivnom i oni predati ostavke u općinskom vijeću „i povući se i iz daljeg političkog rada“. Stojadinović je obaviješten i da su se Hadžihasanoviću priklonili i „svi jevreji i Srbi gradski većnici (...) te je situacija vrlo teška i štetna po interese J.R.Z.“, a ostavku je najavio i gradonačelnik Bičakčić.²⁰ Spaho je krajem veljače 1937. konačno presudio u korist Hadžihasanovića, pa je općinsko vijeće popunjeno s devet novih muslimanskih vijećnika, protivnika ministra Šefkije Behmena.²¹

Rascjep među Spahinim pristašama u Sarajevu nastavljen je i nakon popunjavanja općinskog vijeća. Skupina utjecajnih sarajevskih muslimanskih trgovaca i poslovnih ljudi, predvođenih Ahmedom Mešinovićem, koji nisu skrivali povezanost s ministrom Šefkijom Behmenom, u travnju 1937. pokrenula je novine *Naša budućnost* kao „list za privredna i politička pitanja“, a koji je isticao političku pripadnost JRZ-u i odanost Stojadinovićevoj vladi i Spahinoj

¹⁸ AJ, ZMS, 48 – 293/294. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 25. siječnja 1937.

¹⁹ AJ, ZMS, 48 – 311. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 9. veljače 1937.

²⁰ AJ, ZMS, 48 – 316/317. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 18. veljače 1937.

²¹ AJ, ZMS, 48 – 318. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 23. veljače 1937.; „Konačno je riješena kriza u našem općinskom vijeću“, *Jugoslavenska pošta* (Sarajevo), 20. II. 1937.

politici.²² Osim kao poslovno glasilo, koje je zagovaralo muslimansku „ekonomsku obnovu“, *Naša budućnost* je pokrenuta i s ciljem iznošenja sustavne kritike sarajevske komunalne politike i djelovanja Hadžihasanovićevih sljedbenika u JRZ-u.

Mešinović je u tom smislu još u prosincu 1935., prije pokretanja svoga glasila, ustanovio da se politika u Bosni „i u riječi i radu političkih ljudi suprotno shvaća od n. pr. shvatanja te riječi i političke borbe u Srbiji, Sloveniji i Hrvatskoj“. U ovim se krajevima politika vodi s ciljem gospodarskog napretka, pa zato u Sloveniji „nema niko nezaposlen, jer je sve uposlano u domaćim i stranim preduzećima“. Hrvatski krajevi također su „u privrednom pogledu na zavidnoj visini“, ali to nije zasluga hrvatskih političara, čije se djelovanje svodi na „razne parade i proslave (proslava rođendana dra Vladka Mačeka, 100-godišnjica hrvatske himne, isticanje hrvatskog trikolora i sl.) čime se opajaju hrvatske široke mase, dok stranci i strani kapitali (...) triumfiraju i polako ali sigurno uzimaju cjelokupnu privredu u Hrvatskoj u svoje ruke“.

Mešinović je isticao politički i ministarski autoritet Mehmeda Spahe, koji nije samo stranački prvak, već i „jak privredni stručnjak“, pa zato može pridonijeti gospodarskom podizanju Bosne i Hercegovine. Međutim, umjesto da ga pristaše podupiru u takvim nastojanjima, „mi opet padamo u velike greške, koje se uopće mogu činiti i obraćamo se njemu za najneznatnije stvari“. U skladu s takvim postupcima dijela stranačkog vodstva, od Spahe se kao „političkog vođe“ očekuje da „namješta podvornike u raznim državnim nadležstvima ili pak sitne činovnike, (...) da čini slične beznačajne usluge“. Time mu pristaše „otimaju dragocjeno vrijeme za (...) neznatne stvari, u kojem bi vremenu on mogao da pravi i krupne poteze *od opće koristi*“. Mešinović je zaključio da mjesni prvaci JMO-a u Sarajevu griješe kada političku borbu usmjeravaju „u pravcu sitnih koncesija za pojedince“. Zato je i „preko 150 hiljada pristaša g. dra Spahe pored još toliko drugih istomišljenika, koje on danas iz Bosne pretstavlja u JRZ“ neprekidno „mobilizovano za te sitne koncesije (...)“.²³

Naša budućnost je već u prvom broju usmjerila kritiku prema Hadžihasanovićevoj skupini, kao glavnim nositeljima politike podjele sinekura i dobivanja „sitnih koncesija“, a u vezi sarajevske komunalne krize isticalo se da se ona ne može riješiti običnim „popunjenjem krnjeg općinskog vijeća“. Načinom odabira novih vijećnika, stvoren je „još veći jaz među izvjesnim grupama“, pa rascjep više nije samo u okvirima komunalne politike „nego i u općim odnosima“. Hadžihasanovićevi protivnici, koji su ostali i bez Spahine potpore, opisani su kao „naši vrijedni i ugledni građani, ozbiljni i razboriti politički radnici“. Mešinović je zaključio „da se vodilo računa o općim interesima grada, o političkim i partijskim momentima, nova grupa imenovanih vijećnika nije smjela da onako jednostavno, ne ispitujući razloge ostavki bivših vijećnika, bez daljnjeg uđe u općinsko vijeće i zauzme vijećničke položaje“. Zato sarajevska

²² „Naša budućnost“, *Naša budućnost* (Sarajevo), 15. IV. 1937.

²³ Ahmed MEŠINOVIĆ, „Politika i privreda. Uloga dra Mehmeda Spahe u politici kao vođe Bosne i stav njegovih pristaša“, *Islamski glas* (Sarajevo), 27. XII. 1935.

komunalna kriza uvođenjem novih vijećnika nije riješena „onako, kako su to opći i partijski interesi zahtijevali“.²⁴

Pored stalne kritike rada općinskog vijeća, u *Našoj budućnosti* rascjep među pristašama JMO-a opisivan je i kao posljedica građanske i poslovne diskriminacije muslimana koji nisu rođeni u Sarajevu, potisnutih od starosjedilačke trgovačke i političke elite u JMO-u, a koja je bez odgovarajućih školskih i moralnih kvalifikacija preuzela potpuni nadzor nad stranačkim i komunalnim poslovima. S jasnom aluzijom na presudni utjecaj koji je na Spahu imao Uzeir Hadžihasanović, isticalo se da „pojedinci sa svojim ambicijama, koje prelaze dopuštene granice, sa svojom nedovoljnom spremom i nepoznavanjem duha vremena, a koji zauzimaju i važnija mjesta u partiji, kvare i oslanjajući se na svoje partijske i familijarne veze ispoljavaju svoju snagu, izazivaju neraspoloženje i otežavaju rad našega partijskog vodstva, kojemu se danas može odati samo priznanje“. Prema *Našoj budućnosti*, Sarajevo je samo „sticajem prilika“ postalo muslimansko kulturno i političko središte, pa zato treba „prednjačiti u toleranciji i pažnji prema onima, koji nemaju tu sreću da stanuju u gradu Sarajevu ili ako i stanuju, da ne spadaju u red starosjedioca“. Važnost Sarajeva za muslimansku politiku ne dolazi samo od „građana grada Sarajeva“, već ona „počiva na pristašama iz cijele Bosne i Hercegovine, koji su možda brojčano 50 puta jači od pristaša koji su u gradu Sarajevu“.

Unatoč tome, „postupak i nastupanje nekih partijskih pristaša koji zauzimaju vodeća mjesta u Sarajevu, ne odgovara ovom stanju“. Među muslimanima je obnovljena dioba na „ovdašnje i otudašnje“, a koja je vidljiva i u „slučajevima kreditiranja kod Gradske štedionice, u slučajevima namještenja, zaposlenja (...) gdje odlučuju i sudjeluju neki vodeći partijski faktori sarajevski“. U *Našoj budućnosti* je s tim u vezi objavljena i statistika kretanja muslimanskog i ostalog stanovništva u Sarajevu od 1878. do 1936., a kojom se dokazivalo da većinu u gradu čine doseljeni muslimani koje se potiskuje kao „otudašnje“ i označuje pojmovima „Krajišnik, Posavljak, Hercegovac i.t.d., što odaje neki omalovažavajući stav“. Zato je u vezi stranačkog rascjepa istaknuto da „u partijskim i socijalnim pitanjima nema monopola“, a s aluzijom na Hadžihasanovića, zaključuje se da „nekvalificirani starosjeditelj“ nema „legitimacije da se služi snagom partije, a još manje ima pravo, da stvara razdor i truje društvene odnose“.²⁵

S obzirom da je nekoliko brojeva *Naše budućnosti* zbog kritike rada općinskog vijeća podvrgnuto državnoj cenzuri ili zabranjeno, Mešinović je u srpnju 1938. letkom obavijestio javnost da pod pritiskom obustavlja izdavanje svojih novina, iako su one bile odane Spahi, vladi i JRZ-u. Naglasio je da u uredništvu „nijesmo kritikovali izvjesne postupke radi nekih ljudi, nego smo sve to podvrgavali kritici radi toga, što su se razni ispadi tih ljudi uvijek svetili ili će se svetiti nama kao zajednici“. List je upravo zbog toga redovito cenzuriran, pa

²⁴ „Riješena je kriza općin.[skog] vijeća u Sarajevu“, *Naša budućnost* (Sarajevo), 15. IV. 1937.

²⁵ „Smijemo li se dijeliti na 'ovdašnje' i 'otudašnje'? Kobne pojave u sarajevskom partijskom i društvenom životu“, *Naša budućnost* (Sarajevo), 9. II. 1938.

je bilo nemoguće pisati o zloporabama općinskih vijećnika, prvaka mjesnog odbora JRZ-a i „lokalnih despota“ Uzeira Hadžihasanovića, Jozefa Baruha i Edhema Đulizarevića, a koje „ima gotovo svako naše provincijsko mjesto“.²⁶

Iako se rascjep na početku kretao isključivo u osobnim i mjesnim saraevskim okvirima, bez vidljive političko-nacionalne pozadine, ban Drinske banovine je tim povodom već u lipnju 1937. izvijestio Stojadinovića da se „u posljednje vreme u redovima bosanskih muslimana pojavljuje, naročito u političkom pogledu, jače strujanje, češći sukobi, koji se sve više zaoštavaju“. Prema njegovim navodima, muslimani više nisu „jedna kompaktna masa ni idejno-politički ni nacionalno“, već su podijeljeni u nekoliko političkih skupina koje je označio pojmovima „Spahinovci, Gajretovci, Muslimani biv.[ši] radikali i Muslimani Frankovci“. Najsnažniju i najutjecajniju skupinu predstavljaju podvojene pristaše JMO-a, koje predvode ministri Spaho i Behmen. *Gajretovu* skupinu oko Avde Hasanbegovića ocijenio je „neznatnom“ u odnosu na JMO, ali u njoj ima „znatan broj intelektualaca, ranijih pitomaca Gajreta“, pa je „cela grupa nacionalistički javno orijentisana ka Beogradu“. Tradicionalni sukob između dobro vođenog i utjecajnog Srpskoga muslimanskoga kulturnog i prosvjetnog društva *Gajret* i pristaša JMO-a pojačan je nakon 6. siječnja 1929., a zatim pretvoren „u borbu za vreme petomajskih izbora 1935. godine“. Pristaše *Gajreta*, iako odane Stojadinovićevoj vladi, optužuju „Spahinovce iznoseći, da se njihovi ljudi nemilosrdno proganjaju“. Kao dokaz za to navode smjene članova *Gajreta* u vakufskim ustanovama i državnoj upravi, a koji su svi poznati kao „najistaknutiji Srbi nacionalisti i borci za Oslobođenje, Sokolski, (...) a isto tako i Prosvetini saradnici“.

Prema istom izvješću bana Drinske banovine, „većina Spahinovaca neopstupno pridržava se svih starih običaja, koje je današnja Turska Republika davno već zakonom ukinula“, dok „Gajretovci i njihove porodice u velike od tih običaja kao zastarelih i često škodljivih odstupaju“. Zato se žene pristaša *Gajreta* „češće (...) viđaju otkrivena lica i uopšte oseća se pokret sa saobražavanjem kulturnoj sadašnjici“. U vezi s *Gajretom* su i muslimanske pristaše oporbenog radikalnog Glavnog odbora u Beogradu, na čelu sa Sulejmanom Hafizadićem, koje su se priklonile srpskoj „Udruženoj opoziciji“, ali tek kada je Spaho odbio njihovu ponudu za političku suradnju i pomirenje. Posebnu skupinu predstavljaju „Muslimani Frankovci“ oko Hakije Hadžića koji „vodi žučnu i beskompromisnu borbu protivu g. Dr. Spahe i g. Dr. Behmena“. Za razliku od svih ostalih muslimanskih skupina, od Hadžićevih se pristaša, prema izvješću bana Drinske banovine, „ni pod kojim uslovima ne može (...) očekivati kakva iskrena saradnja, pa i u slučaju sporazuma sa H.S.S.“

U nastavku povjerljivog izvješća iznosi se i geneza rascjepa među Spahinim sljedbenicima, koje je sve do sredine 1936. obilježavala „jaka partiska discipli-

²⁶ AGHB, A – 575/B, „Zašto privremeno obustavljamo izdavanje 'Naše budućnosti'“; ABH, Kraljevska banska uprava Drinske banovine (dalje: KBUDB), Pov. D.Z. 2880/1938.

na“, pa se na njihovu „kompaktnost moglo (...) uvek osloniti, tim pre što je to masa gotovo samih zemljoradnika, zanatlija i malih trgovaca“, a intelektualaca je „srazmerno prema celokupnom broju, vrlo malo“. JMO je 1935., „posle tako dugo vremena“, dobio određeni udio u vlasti, pa je „prirodno došlo (...) do potrebe zadovoljenja zahteva mnogih članova, naročito u pogledu personalnog uposlenja i pomoći“. S obzirom da Spaho nije mogao udovoljiti svim zahtjevima svojih pristaša, to je bio „prvi pravi uzrok sumnjičenja i nezadovoljstva“. Nezadovoljnici u JMO-u optužili su Spahu da je „prvo uposlio svoju najbližu rodbinu“, pa je u prilog tome ban Drinske banovine za Stojadinovića sastavio i pregled različitih Spahinih imenovanja u Sarajevu:

„1/ Za člana Upravnog odbora Gradske štedionice, člana odbora za izmenu Zakona o Islamskoj verskoj zajednici, potom za Naiba, a verovatno i za Reis-ulemu svog rođenog brata g. Fehima Spahu; 2/ Za senatora g. Dr. Halidbega Hrasnicu, rođenog ujaka svoje supruge; 3/ Brat g. Dr. Halidbega Hrasnice je takođe u Upravnom odboru Gradske štedionice; 4/ Sulejman Denišlić, zet g. Fehima Spahe postavljen takođe pri Gradskoj štedionici; 5/ Muhamed Hrasnica sin Abdulselambega ujaka gospođe Dr. Spaho postavljen u istoj Gradskoj štedionici; 6/ Edhem Bičakčić sadanji pretsednik opštine je zet g. Dr. Hrasnice (ima njegovu bratanicu za ženu); 7/ Rođeni brat g. Edhema Bičakčića, Asim Bičakčić, postavljen za višeg činovnika Gradske štedionice; 8/ Edhem Čejvanija zet g. Dr. Spahe postavljen za većnika opštine i člana Gradske štedionice; 9/ Dr. Ahmed Abadžić zet g. Bičakčića postao je većnik i član Upravnog odbora Gradske štedionice; 10/ Mehmed-Meho Šahinagić rođeni brat gospođe Dr. Spahe postavljen za većnika opštine i člana Upravnog odbora Gradske štedionice, koji je docnije podneo ostavku; 11/ Zet g. Dr. Mehmeda Spahe Rašid Rašidkadić u opštinskoj je službi; 12/ Stric g. Dr. M. Spahe, Seid Spaho takođe je u opštini; 13/ Sestrić g. Dr. M. Spahe Muhamed Rašidkadić, činovnik je opštine, 14/ Zet Seida Spahe Nanić činovnik je opštine; 15/ Zet g. Dr. M. Spahe Hamdija Afgan, postavljen je za pretsednika opštine Banja Luka; 16/ Najbliži prijatelj i suradnik g. Dr. M. Spahe trgovac Uzeiraga Hadžihasanović i ovoga zet Mustafa Softić većnici su opštine grada Sarajeva i članovi Upravnog odbora Gradske štedionice; 17/ Muhamed Softić brat zeta Uzeiraga Hadžihasanovića takođe je postavljen za činovnika u opštini grada Sarajeva“.

U izvješću se nastavlja da su Spahine pristaše bile uvjerene u njegovu snagu, pa su „navalili (...) na njega sa mnogobrojnim zahtevima i kad nisu mogli biti zadovoljeni, počeli su protestovati“. Ban opisuje i komunalni sukob između skupine Uzeira Hadžihasanovića i Mahmuda Behmena, a koji je s vremenom prerastao i u borbu između Spahe i ministra Šefkije Behmena. Sarajevski rascjep prenio se i na muslimane izvan Sarajeva kod kojih se zato „oseća veliko kolebanje koje iskorišćuju ostale grupe muslimanske, neprijateljski raspložene prema grupi g. Dr. Mehmeda Spahe“. Naveo je i da je prekid između Spahe i ministra Behmena nastupio i u vezi borbe za prevlast u Islamskoj vjerskoj zajednici, a što je „znano u svima slojevima muslimanskih masa i opšte je mišljenje da će vrlo teško doći do izmirenja“. Ban je izvijestio Stojadinovića da

je Spahe „podložan uticaju svoje okoline“, što se odnosilo na Hadžihasanovića, pa u borbi s ministrom Behmenom ne će popustiti. U izvješću se zaključuje da bi zbog skorih skupštinskih izbora „stanje kod muslimana trebalo raščistiti, jer ako se to ne učini teško će se moći orjentisati u izbornoj kampanji [i] još manje predvideti rezultat izbora“, pa zato i „iznenađenja mogu lako nastupiti“.²⁷

Rascjepi u Islamskoj vjerskoj zajednici

Povod za konačni prekid između Spahe i Behmena nastupio je krajem travnja 1938. zbog izbora Fehima Spahe za reis-ul-ulemu Islamske vjerske zajednice. Behmen se suprotstavljao izboru Spahina brata, o čemu je Stojadinovića izvijestio i pomoćnik bana Drinske banovine. U njegovu izvješću stoji da je uoči početka zasjedanja izborne kurije za izbor reis-ul-uleme, prvi naib (povjerenik) u Islamskoj vjerskoj zajednici Salih Safet Bašić „poklonio (...) muslimanskoj sarajevskoj sirotinji 100.000 dinara“. To je, prema njegovu tumačenju, bio „bio gest grupe oko Ministra g. Dr. Behmena, koji su radili da Naib g. Bašić bude kandidat za Reis-ul-ulemu, ali ovoj grupi nije uspelo jer su članovi izbornog tela bili svi za g. Spahu“. Pomoćnik bana je obavijestio Stojadinovića da je izbor Fehima Spahe za reis-ul-ulemu „još više pogoršao hrđave odnose“ između Mehmeda Spahe i Šefkije Behmena. U Sarajevu se zato šire glasine da će Spahe „kategorički tražiti izlazak iz vlade Ministra g. Dr. Behmena“.²⁸

Sarajevska ceremonija ustoličenja Fehima Spahe za novog reis-ul-ulemu izvršena je početkom lipnja 1938. na „na najsvečaniji način“. Ipak, prema povjerljivom izvješću pomoćnika bana Drinske banovine, upućenom Stojadinoviću u Beograd, bilo je i „pojava koje su padale u oči“:

„U Bašćaršiji – čisto muslimanskoj čaršiji, sve su radnje bile otvorene; ova čaršija apstinirala je i nije učestvovala svečanostima ustoličenja; zelene zastave nisu bile istaknute na svima džamijama. U džamiji, bili su prisutni pored zvaničnih predstavnika najviše srodnicima Gospodina Spahe ili kako se to ovde zove 'Akreba medžlis'. Muslimanska inteligencija također nije učestvovala ustoličenju, a palo je u oči, da nije bio prisutan: [Halid] Dr. Hrasnica, senator, [Hamdija] Dr. Karamehmedović, senator, [Asim] Alibegović, senator iz Dervente, koji su svi bili u Sarajevu, a nisu prisustvovali ustoličenju. Iz Banje Luke od viđenijih muslimana došao je samo Hasan-beg Džinić, a zet Ministra Gospodina Spahe čuveni Afgan Hamdija, bivši predsjednik banjalučke opštine nije došao. Na proslavi nije niko učestvovao od Isusovaca, t. j. od ljudi Nadbiskupa Dr. [Ivana] Šarića, što je još više razdvojilo muslimane i katolike. Govor našeg Mitropolita Gospodina Petra [Zimonjića], na banketu učinio je dubok utisak

²⁷ AJ, ZMS, 48 – 348/352. Izvješće bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 24. lipnja 1937.

²⁸ AJ, ZMS, 48 – 431. Izvješće pomoćnika Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 21. travnja 1938.

na sve muslimane, a naročito zbog toga što je pohvalio sadanju saradnju muslimana i pravoslavni u Bosni".²⁹

Ovakvo muslimansko raspoloženje predstavljalo je svojevrsni epilog više-mjesečne podzemne borbe među pristašama JMO-a koja se razvila od početka 1937. oko isticanja stranačkih kandidata za vakufske izbore, te se odvijala u uskoj vezi i s rascjepom u sarajevskom općinskom vijeću. O tome je Mehmed Spaho u Beogradu u ožujku 1937. primio iz Sarajeva obavijest od brata i tada još uvijek sarajevskog naiba (povjerenika) Islamske vjerske zajednice Fehima Spahe koji mu je opisao različita razmimoilaženja oko kandidatura za vakufske izbore u dijelovima Bosne i Hercegovine. Najizrazitiji sukobi bili su u Rogatici, gdje je tim povodom sarajevsko vodstvo prekinulo odnose s Ragibom Čapljićem, te u Sarajevu gdje su Hadžihasanovićeve pristaše uvjetovale svoju kandidaturu uklanjanjem s vakufske liste Mehmeda Šahinagića i skupine povezan sa Šefkijom Behmenom.³⁰ Zato je Behmen, neposredno uoči proglašenja izabranih kandidata, nezadovoljan raspodjelom vakufskih dužnosti, povukao svoju već prijavljenu kandidaturu za Vakufsko-mearifski sabor.³¹

Način kandidiranja na vakufskim izborima osudila je i sarajevska *Naša budućnost*, koja je podupirala Spahin laičko-stranački zahvat u Islamsku vjersku zajednicu, ali u ime dijela muslimanskih poslovnih i trgovačkih elita isticala da su se „kod prijedloga kandidata, naročito u Sarajevu, događale pojedine stvari, koje nisu u skladu sa našom vjerskom i vakufskom politikom“. Tako je pozdravljena sarajevska stranačka konferencija o vakufskim izborima iz siječnja 1937. na kojoj je Mehmed Spaho istaknut kao jedini nositelj svih vakufskih izbornih lista. Spaho je ovu konferenciju sazvaio „pravovremeno da bi se imalo vremena, da se o ovom pitanju raspravi, pa da to bude povoljno riješeno“. No, umjesto toga, u Sarajevu se tek tri dana prije vakufskih izbora „u partijskim prostorijama“ potajno saziva sastanak „i predlažu (...) kandidature za vakufsko povjerenstvo i džematski medžlis maloj grupi građana“. Iako je Spaho bez sumnje bio glavni nositelj stranačke intervencije u vjerske i vakufske poslove, skupina oko *Naše budućnosti* ga je izuzela od odgovornosti, pa je zaključeno da samo neki članovi JRZ-a nisu slijedili „primjer vođe Dra Spahe, koji je u ovom pitanju postupao sa mnogo takta i obazrivosti eliminišući političko-partijsku boju kod održavanja konferencije za izbor članova vakufsko-mearifskog sabora“.³²

²⁹ AJ, ZMS, 48 – 450. Izvješće pomoćnika Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 12. lipnja 1938.

³⁰ Historijski arhiv u Sarajevu (dalje: HAS), Ostavština Fehima Spahe (dalje: OFS), SF-431. Pismo Fehima Spahe Mehmedu Spahi od 3. ožujka 1937.

³¹ „Vakufsko-mearifski izbori“, *Pravda*, 15. II. 1937.

³² „Oko izbora za Vakufsko povjerenstvo i Džematski medžlis. Zar je trebalo ovako naopako postupiti?“, *Naša budućnost*, 15. V. 1937.; „Sarajevski kandidati za vakufske izbore“, *Jugoslavenski list*, 30. IV. 1937.

Pad Šefkije Behmena

Kao odjek sarajevskoga komunalnog rascjepa, ali i sukoba u Islamskoj vjerskoj zajednici, pojavile su se i prve glasine da Spaho iz vlade želi ukloniti Šefkiju Behmena, ministra bez lisnice, koji je optužen za povezanost sa Stojadinovićem i neloyalnost prema stranačkom vodstvu u Sarajevu. Behmena bi u vladi zamijenio Džafer Kulenović, koji je živio u Brčkom i nije sudjelovao u sarajevskim sukobima, a čime bi se, s obzirom na njegova hrvatska političko-nacionalna uvjerenja, među muslimanima jače naglasilo da JMO nije oduštao od izvornog autonomističkog programa, te da suradnja s Beogradom ima samo privremeni značaj. O tome je Stojadinovića već u rujnu 1937. izvijestio i ban Vrbaske banovine Bogoljub Kujundžić. Prema njegovim navodima, „o potrebi (...) zajedničke saradnje sa Muslimanima u Bosni i Hercegovini nema i ne može biti diskusije“, posebice jer je sporazumom između srpske „Udružene opozicije“ i Mačeka „stvorena sasvim nova politička situacija u zemlji“. Kujundžić je Spahu označio kao jedinog pravog vođu muslimana u Bosni i Hercegovini, pa su „prema tome sve sugestije, ma s koje strane one dolazile, u korist dra Behmena, apsurdne (...) kao što je apsurdna i sama pomisao da bi Dr. Behmen, bez dr. Spahe značio nešto u ovim krajevima“. Priznao je da bi ulazak u vladu Džafera Kulenovića „išao na našu štetu“, jer bi „Kulenović bio ‘alter ego’ dr-a Spahe, a s druge strane, Behmen je ipak bliži Beogradu od dr-a Kulenovića“. Kujundžić je od Stojadinovića zatražio da njegove primjedbe „ostanu u najvećoj diskreciji“, pa je iznio i mišljenje da u vladi što duže treba zadržati Behmena, ali ako bi Spaho „pravio od toga pitanje, onda je bolje žrtvovati Behmena nego Spahu“.³³

Stojadinović na početku nije prihvaćao uvođenje Kulenovića u vladu, pa je Behmen zadržao ministarski položaj i nakon listopada 1937., kada je izvršena prva veća rekonstrukcija kabineta u sklopu koje je resor preuzeo i Bogoljub Kujundžić, s posebnom zadaćom okupljanja Srba u Bosni i Hercegovini, nasuprot Spahi i muslimanskom JRZ-u.³⁴ Spaho se zato požalio smijenjenom ministru Marku Kožulu da Šefkija Behmen „hoće pod svaku cijenu da bude u Beogradu i ministar sa Srbima“. Kožul je o tome razgovarao i sa senatorom Halidom Hrasnicom koji mu se također „tužio (...) na Šefkiju, svoga zeta“.³⁵

Behmenu su bile poznate Spahine namjere da u vladu uvede Kulenovića, pa je izravno od Stojadinovića zatražio političku zaštitu, iskazujući mu svoju bezuvjetnu odanost. U veljači 1938. izvijestio je Stojadinovića da ga je prigodom senatskih izbora u Sarajevu Uzeir Hadžihasanović u užem krugu članova JMO-a optužio za nerad, te najavio njegovu smjenu u prvoj sljedećoj rekonstrukciji vlade. Behmen je sebe opisao kao odanog Stojadinovićeve sljed-

³³ AJ, ZMS, 51 – 326. Izvješće bana Vrbaske banovine Milanu Stojadinoviću od 22. rujna 1937.

³⁴ „Novi članovi vlade“, *Samouprava* (Beograd), 6. X. 1937.

³⁵ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje AHAZU), Ostavština Ante Trumbića (dalje: OAT), Osobne bilješke (dalje OB), 8. XI. 1937.

benika, još u „vrijeme teških dana kada su mnogi postali malodušni“, a kada je Hadžihasanović „o našoj partiji govorio ironično, a [sarajevskom] biskupu Šariću javno na banketu u Hotel Evropi rekao o J.R.Z. da je to 'brak po šerijatu, koji se može lako svaki čas razriješiti'“. Stojadinovića je obavijestio i da ga je Hadžihasanović optužio za „izdaju JMO“, na što se nije osvrtao, jer je bio uvjeren da vrši „jedno dobro i patriotsko djelo“. Podsjetio je da je Hadžihasanović član užeg Glavnog odbora JRZ-a i senator, pa njegovo djelovanje „može imati težih reperkusija i na našu partiju u ovim krajevima“. Ukoliko se napadi na njega ne obustave, Behmen će morati odgovoriti, ali „striktno se držeći obećanja Vama datog, da ne ću ništa poduzimati bez prethodnog sporazuma s Vama“. Zato je pozvao Stojadinovića da „autoritetom šefa partije i vođe narodnog“, intervenira „da se ta disciplina i na drugoj strani poštuje i održava“.³⁶

Behmen je iza toga Stojadinoviću poslao i prijepis pisma koje je primio od svojih pristaša iz Rogatice, kojima je i Spaho najavio njegov odlazak iz vlade.³⁷ U Rogatici je od sredine 1937. trajao sukob između sarajevskog vodstva i mjesnog prvaka JMO-a i zastupnika u Narodnoj skupštini izabranog 1935. na Mačekovoj listi Ragiba Čapljića koji se, nezadovoljan provedbom vakufskih izbora i napuštanjem autonomističkog programa, uoči izbora 1938. odvojio od Spahe i priklonio Muslimanskoj organizaciji Hakije Hadžića i Ademage Mešića. Spaho je s tim u vezi u razgovoru s pristašama iz Rogatice rekao da je vodstvo u Sarajevu prekinulo veze s Čapljićem kojem se ne će dozvoliti kandidatura na novim izborima. Obavijestio ih je i da se priprema rekonstrukcija vlade koju će napustiti i Behmen, uz obrazloženje da „u narodu stvara razdor stvarajući svoju frakciju“, a osim toga zajedno s Čapljićem „radi s Hrvatima na štetu J.R.Z.“ Behmenove pristaše iz mjesnog odbora JRZ-a u Rogatici pozvale su ga da nastavi političko djelovanje „kako smatra najbolje“, a u čemu će ga slijediti, neovisno o njegovu sukobu sa Spahom.³⁸

Navodna Behmenova „veza s Hrvatima“, u stvarnosti je predstavljala intrigu sarajevskoga stranačkog vodstva, kojom se pred Stojadinovićem opravdavao zahtjev za njegovo povlačenje iz vlade. Zato je Behmen u ožujku 1938., nasuprot takvim prigovorima, upravo svoje stranačke protivnike optužio za prikrivene veze s hrvatskim nacionalističkim krugovima izvan Hrvatske seljačke stranke (HSS), a kao dokaz za to naveo je stalnu novčanu potporu općinskog vijeća u Sarajevu i Gradske štedionice sarajevskome hrvatskome muslimanskome nacionalističkom glasilu *Muslimanska svijest*. Behmen je Stojadinoviću poslao nekoliko brojeva *Muslimanske svijesti* za koju je naveo da je „organ hrvatskih muslimana“, te da ju uređuje Munir Šahinović Ekremov kao „član Hrvatske Stranke Prava“. Naveo je da *Muslimanska svijest* piše „strogo u frankovačkom duhu“, te „stalno napada pisanje 'Samouprave' i 'Vremena'“, kao stranačkih i vladinih glasila. Stojadinovića je upozorio da je Šahinovićev list redovito „finansiran od strane današnje opštinske uprave u Sarajevu

³⁶ AJ, ZMS, 47 – 32. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 11. veljače 1938.

³⁷ AJ, ZMS, 47 – 34. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 19. veljače 1938.

³⁸ AJ, ZMS, 47 – 35. Pismo Edhema Akšamije Šefkiji Behmenu od 18. veljače 1938.

/Edhem Bičakčić, Uzeir Hadžihasanović/" a što „vrlo loše deluje na iskrene prijatelje Jug.[oslavenske] Rad.[ikalne] Zajednice u našim krajevima“. Behmen je podsjetio i da sarajevsko općinsko vijeće nije izabrano na izborima, već je postavljeno ukazom ministra unutarnjih poslova, pa činjenica da muslimanski prvaci JRZ-a podupiru muslimansko „frankovačko“ glasilo „veoma revoltira sve naše prijatelje“. Zato je predložio da u „interesu naše opšte stvari (...) nadležna upravna vlast ovome stane na put“.³⁹ Neformalna novčana potpora koja je *Muslimanskoj svijesti* stizala od Spahinih sarajevskih prvaka, osim što je bila motivirana Šahinovićevim odvajanjem od političke akcije Hakije Hadžića i Ademage Mešića protiv JRZ-a, trebala je, kao i uvođenje Džafera Kulenovića u vladu, među pristašama poslužiti kao svojevrsni dokaz da stranačko vodstvo nije odustalo od autonomističkog programa, te da suradnja sa Stojadinovićem ima tek privremeni značaj.⁴⁰

Sve glasine o Behmenovu izlasku iz vlade konačno su potvrđene 1. svibnja 1938. kada je Spaho u pismu Stojadinoviću najavio da će predati ostavku i napustiti vladu ukoliko se ne udovolji njegovu, već ranije postavljenom zahtjevu da se Behmen ukloni s ministarske dužnosti. Spaho je podsjetio Stojadinovića da je Behmen postao ministar samo kako bi mu pomagao „u raznim narodnim poslovima“, a na konačni prekid je prisiljen zbog njegova „nelojalnog držanja“. Budući da više ne može očekivati Behmenovu pomoć, Spaho je zatražio da se u vladu imenuje zastupnik u Narodnoj skupštini Džafer Kulenović.⁴¹

Stojadinoviću je bila jasna prava pozadina Spahina zahtjeva, pa se još neko vrijeme kolebao oko Behmenove smjene. Ponudio mu je, uz Spahinu suglasnost, položaj predstavnika Kraljevine Jugoslavije u Egiptu, što je Behmen odbio kao pokušaj njegovih sarajevskih stranačkih protivnika da ga uklone iz političkog života.⁴² Nakon toga, ministar unutarnjih poslova Anton Korošec javio je Stojadinoviću da se u Beogradu susreo s Behmenom, koji je tražio da se nakon objave ukaza o njegovu umirovljenju „istog dana postavi za senatora ili za bana u Sarajevu ili Banja Luci“. Korošec je o tome obavijestio i Spahu koji

³⁹ AJ, ZMS, 47 – 36/37. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 2. ožujka 1938.

⁴⁰ *Muslimanska svijest* je pokrenuta u Sarajevu u ožujku 1936., kao svojevrsni nastavak za-branjenoga *Islamskog svijeta*, koji je također uređivao Munir Šahinović Ekremov. List je sve do općinskih izbora krajem 1936. izlazio kao neslužbeno glasilo Muslimanske organizacije Hakije Hadžića i Ademage Mešića, s kojima Šahinović prekida političku suradnju, napuštajući ujedno i stranačku oporbu Spahi i muslimanskom JRZ-u. Neovisno o prekidu s Hadžićem i Mešićem, *Muslimanska svijest* je zadržala hrvatski nacionalistički smjer, na čijoj je podlozi Šahinović i dalje zastupao zahtjev za autonomiju Bosne i Hercegovine, u čemu je nakon 1938. dobio potporu Mile Budaka i nacionalističkih (ustaških) krugova u Zagrebu, suprotstavljenih HSS-u. Kako se ova promjena podudarila s primanjem novčane potpore putem oglasa sarajevske Gradske štedionice, skupina suradnika *Muslimanske svijesti* napušta glasilo, optužujući Šahinovića da je postao eksponent JRZ-a i „uplivnih pojedinaca Sarajlija“, a što se odnosilo na Uzeira Hadžihasanovića. O tome: „Prof. Hakija Hadžić i 'Muslimanska svijest'“, *Muslimanska svijest* (Sarajevo), 29. XI. 1936.; „Hakija Hadžić i 'Muslimanska svijest', *Jugoslavenska pošta* (Sarajevo), 22. XII. 1936.; „O jednoj izjavi i podlim intrigama“, *Muslimanska svijest* (Sarajevo), 21. II. 1937.

⁴¹ AJ, ZMS, 44 – 483. Pismo Mehmeda Spahe Milanu Stojadinoviću od 1. svibnja 1938.

⁴² AJ, ZMS, 47 – 38. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 10. svibnja 1938.

je odbio Behmenovo imenovanje za bana u Sarajevu i „kazao (...) da bi bilo za njega vrlo nezgodno da on odmah postane i senator“. Spaho na početku „nije bio jako protiv ideje da postane dr. Behmen banom u Banja Luci, ali u toku razgovora i to je odbio“. Zato je Korošec pozvao Stojadinovića da prije konačne odluke zatraži Spahinu suglasnost „da ne nastanu nove poteškoće“.⁴³ Stojadinović je, s obzirom na skore skupštinske izbore i zamršene odnose unutar JRZ-a u Bosni i Hercegovini, koji je bio obilježen srpsko-muslimanskim rascjepom na svim razinama, na kraju ipak prihvatio Spahin zahtjev, pa je 15. svibnja 1938. „ukazom Kraljevskih Namjesnika, uvažena (...) ostavka g. Dr. Šefkiji Behmenu“, a isti dan za novog ministra bez lisnice imenovan Džafer Kulenović koji je položio ministarsku prisegu pred beogradskim imamom Abdulahom Hadžićem.⁴⁴

Behmenov izlazak iz vlade među prvacima HSS-a protumačen je kao dodatni znak Stojadinovićeve slabosti. Juraj Šutej je krajem svibnja 1938. u Zagrebu prenio Anti Trumbiću da se Behmen „potpuno priljubio uz Stojadinovića i Srbe“, pa je Spaho „nastojao da ga izgura iz vlade, ali nije mogao [sve] do sada“. Stojadinović je nevoljko popustio Spahi samo zato „jer mu je situacija nalagala“. Osim toga, Behmen je „radio zubim i noktim protiv Fehima Spahe da ne postane reis ul ulema (...) a to je želio i Stojadinović“. Prema Šuteju, u slučaju imenovanja Behmenova kandidata u Islamskoj vjerskoj zajednici, reis-ul-ulema „bi bio sluga vlade i Šefkije“.⁴⁵

Krajem svibnja 1938. banjolučki dopisnik vladinog dnevnika *Vreme* Namik Kulenović poslao je u Beograd Dragomiru Stojadinoviću, ravnatelju lista i bratu Milana Stojadinovića, povjerljivo izvješće u kojem je opisao mjesne odjeka Behmenove smjene. Dragomir Stojadinović je izvješće prenio bratu, kao „objektivno napisano“, a u njemu stoji da se u Banjoj Luci Behmenov izlazak iz vlade drži „posve razumljivim, jer je bilo ranije poznato da se g. dr. Behmen želi da nametne nad g. Dr. Spahu, što su svi podjednako osudili“. Prema Namiku Kulenoviću, „poznata je stvar“ da Behmen među muslimanima „ne predstavlja ništa, sem što ima pristalica u svome izbornom srezu Visoko“. Behmen je „smatran kao sastavni deo g. dr. Spahe, a naročito na selima“, dok u gradovima „za sobom ima mali broj inteligencije“. Zato je zaključio da je Behmenovim odvajanjem od Spahe „njegova politička karijera zauvek zapečaćena“.⁴⁶

Bez obzira na način i stvarnu pozadinu svoje smjene, Behmen je i dalje javno iskazivao odanost Spahi, pa je uz Stojadinovićevu potporu nastavio politički djelovati u okvirima Glavnog odbora JRZ-a, prenoseći političku akciju u kotar Visoko, gdje je zadržao dužnost predsjednika kotarskog odbora JRZ-a. Nekoliko dana prije izlaska iz vlade poslao je pismo svome pristaši i gradonačelniku Visokog Esadu Oruču u kojem ga je obavijestio da više ne će biti

⁴³ AJ, ZMS, 46 – 605. Pismo Antona Korošca Milanu Stojadinoviću od 12. svibnja 1938.

⁴⁴ „Promjena u Kraljevskoj vladi“, *Pravda* (Sarajevo), 20. V. 1938.

⁴⁵ AHAZU, OAT, OB, 27. V. 1938.

⁴⁶ AJ, ZMS, 77 – 334. Pismo Dragomira Stojadinovića Milanu Stojadinoviću od 30. svibnja 1938.

na položaju na koji je došao „svojim radom i narodnim povjerenjem“. Vladu mora napustiti jer se borio „protiv nevaljalosti i nevaljalaca u našoj zajednici“. Nakon smjene bit će „lišen svih obaveza“, pa će se „još otvorenije i kuražnije boriti (...) protiv ovog truleža koji se zavukao u naše redove“. Oruču je napisao i da je odbio „visoki položaj ministra u Kairu“, a kako bi među pristašama nastavio političko djelovanje, te je zaključio da će ga u tome poduprijeti „sva poštena muslimanska javnost, kojoj se toliko pljuje u lice“.⁴⁷

Behmen je nakon izlaska iz vlade krajem svibnja 1938. iskoristio svečanost postavljanja temeljnog kamena za školu u Gračanici kraj Visokog kako bi se obratio okupljenim muslimanskim seljacima, neupućenim u odnose u sarajevskom vodstvu. Na svečanost je pozvan i Mehmed Spaho, koji je izbjegao susret sa svojim bivšim najbližim suradnikom, i kao izaslanika poslao sarajevskog gradonačelnika Edhema Bičakčića. Behmen je okupljene pozvao da „čuvaju složene redove“, ne daju „smutljivcima da mute (...) slogu“, te da i dalje slijede stranku čiji je i on „vjerni pristaša“. JRZ je „velika stranka“ koja „imade svoje vodstvo u koje se može i treba imati i dalje povjerenje kao i do sada“. Naglasio je da muslimani idu „samo jednim putem, putem jugoslavenskog nacionalizma“, te da je „prošlo vrijeme vrludanja i cik-cak linija kojima je išla naša politika“.⁴⁸ Iako je pozivao na stranačko jedinstvo, prema izvješću kotarskog načelnika, Behmen je ipak „kritikovao izvesne partiske stvari“ koje se „u zadnje doba pojavljuju u stranci“. Tako je okupljenim pristašama rekao da su se u stranku „uvukli ljudi koji nemaju nikakvih zasluga“, ljudi koji bi „trebali biti na posljednjem mestu (...) sada [su] na prvom mestu“, a najzaslužniji stranački prvaci „zapoostavljaju se i stoje u zadnjim redovima“. Behmen je ustvrdio i da se Sarajevo koje je „na petomajskim izborima dalo mnogo manje glasova za stranku, danas (...) više pita nego Visoko koje je na izborima dalo 9000 glasova“.⁴⁹ Banska uprava u Sarajevu je Stojadinovića izvijestila o istoj svečanosti u Visokom na kojoj je Behmen „bio vrlo umeren i nije nikoga napadao“, ali je ipak „pomenuo 'nekoga' koji treba da je na posljednjem mestu a sada je na prvom“, a što se „sigurno odnosi na Uzeiragu [Hadžihasanovića]-senatora“.⁵⁰

Spaho i ostali njemu odani stranački prvaci u javnosti se niti jednom izjavom nisu osvrnuli na razlaz s Behmenom, nastojeći među pristašama očuvati privid o neokrnljenom stranačkom jedinstvu, a o čemu su se pronosile različite glasine. Behmen je i nakon izlaska iz vlade zadržao vlasništvo nad stranačkim listom *Pravda* koja je još više poprimila obilježje njegova osobnog glasila, ali i dalje prikrivala rascjep, te pisala u duhu odanosti Spahi, Stojadinoviću i JRZ-u. Behmenovi stranački protivnici još su u prosincu 1937., u komunalno-stranačkoj polemici sa sarajevskim muslimanskim poslovnim glasilom *Naša*

⁴⁷ AJ, ZMS, 48 – 442. Pismo Šefkije Behmena Esadu Oruču od 12. svibnja 1938.

⁴⁸ „Ministar n. r. Dr Behmen govori o značaju sloge narodnih redova“, *Pravda* (Sarajevo), 3. VI. 1938.

⁴⁹ ABH, KBUDB, Pov. D.Z. 2062/1938.

⁵⁰ AJ, ZMS, 48 – 439. Izvješće pomoćnika bana Drinske banovine Milanu Stojadinoviću od 30. svibnja 1938.

budućnost, pristašama uputili obavijest da „sarajevski mjesni odbor JRZ nema nikakve veze sa sarajevskim tjednim listom 'Pravda', a ni ostali organi stranke nemaju sa tim listom nikakve veze“.⁵¹ Zato je Mehmed Spaho nakon Behmenove smjene obavijestio brata reis-ul-ulemu u Sarajevu da je potrebno pokrenuti novo stranačko glasilo, „jer izgleda da na preuzimanju 'Pravde' ne bi mogli u dogledno vreme računati“. Predložio je da se list zove „Stara Pravda“ ili „Prava Pravda“, a „direktive za pisanje“ i „po koju hiljadu dinara“ Spaho i Kulenović bi izravno slali iz Beograda.⁵²

Novo stranačko glasilo nije pokrenuto, ali je u sklopu razlaza s Behmenom, odmah nakon njegove smjene, iz državne službe otpušten sarajevski dopisnik Centralnog presbiroa Maksim Svara, koji je od studenoga 1937., poslije smrti Mahmuda Behmena, preuzeo uredništvo *Pravde*.⁵³ Zato se Behmen požalio Stojadinoviću, navodeći postupak prema uredniku *Pravde* kao „dokaz više kako g. Spaho u svim granama drž.[avne] uprave, pa i u Vašem resoru vrši ličnu samovolju“. Upozorio je da će u slučaju da se ne povuče ukaz o Svarinu otpuštanju obustaviti izlaženje *Pravde*, koja je „dosta doprinela popularisanju Vašeg imena u našim krajevima“.⁵⁴ Svara je nakon ove intervencije vraćen u Centralni presbiro, a *Pravda* je ostala pod Behmenovim nadzorom sve do Stojadinovićeve pada, kada je 10. veljače 1939. njezino izlaženje privremeno prekinuto. Spaho je nakon toga uspio preuzeti nadzor nad uredništvom, pa je *Pravda* 21. travnja 1939. obnovljena, a od 28. veljače 1940. ponovno je u rukama Behmenovih pristaša, sada suprotstavljenih Spahinu nasljedniku Džaferu Kulenoviću.⁵⁵

Iako je Spaho trajno prekinuo svaki dodir s Behmenom, na skupštinskim izborima u prosincu 1938. odobrio je njegovu kandidaturu na Stojadinovićevoj listi, zaokupljen onemogućavanjem produbljivanja stranačkog rascjepa. Behmen je istaknut kao jedini kandidat muslimanskog JRZ-a u kotaru Visoko, gdje je i izabran za zastupnika u Narodnoj skupštini. Nastavio je održavati bliske veze sa Stojadinovićem, kojeg je uoči izbora izvijestio da se „situacija u narodu svakim danom okreće u Vašu korist“, dok oporbene pristaše „nemaju nikakvih ubedljivih parola i bez ikakvog su elana“. Behmen je naveo i da je obilazeći svoj izborni kotar naišao na Stojadinovićeve slike „i u najzabitijim kafanama i to u čisto muslimanskim selima“. Zato je, kao jedini od muslimanskih kandidata JRZ-a, dao tiskati vlastiti ćirilično-latinični predizborni letak na kojem se nalazi i njegova zajednička fotografija sa Stojadinovićem u Beogradu. Behmen je Stojadinovića izvijestio i da „omladina u Visokom traži

⁵¹ „Edhem Đulizarević 'ispravlja...'“, *Naša budućnost* (Sarajevo), Fitir-Bajram 1937. [2. XII. 1937.]

⁵² HAS, OFS, SF-275. Pismo Mehmeda Spahe Fehimu Spahi od 23. svibnja 1938.

⁵³ AJ, ZMS, 73 – 437. Pismo Maksima Svare Milanu Stojadinoviću od 17. svibnja 1938.

⁵⁴ AJ, ZMS, 47 – 39. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 19. svibnja 1938.

⁵⁵ AJ, Centralni presbiro, 8 – 34. Izvješće dopisnika Centralnog presbiroa iz Sarajeva od 11. ožujka 1940.; „Muslimani ne smiju ostati bez svoga lista! 'Pravda' opet izlazi“, *Pravda* (Sarajevo), 21. IV. 1939.; „'Pravda' obustavljena“, *Muslimanska svijest* (Sarajevo), 31. XII. 1939.; „Dvije sarajevske 'Pravde'“, *Jugoslovenska pošta* (Sarajevo), 13. III. 1940.

košulje i uniforme“, jer kad su se pojavile fotografije s vladinog predizbornog zbora u Novom Sadu, svi su „čisto zaraženi i traže košulje pod svaku cijenu“. Bez obzira na Spahu, koji je odbio prihvatiti stranačke omladinske odore JRZ-a, Behmen je obećao Stojadinoviću da će u „omladini [u Visokom] imati najbolju gardu“.⁵⁶

Stranački rascjep je i nakon Stojadinovićeve pada u veljači 1939., kojim je dodatno oslabio Behmenov položaj, i dalje ostao u sjeni Spahina neupitnog političko-stranačkog autoriteta. Ipak, njegova neočekivana smrt u lipnju 1939. označila je početak bespoštedne borbe za Spahino političko naslijeđe, u kojoj će njegovi sljedbenici slom Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. dočekati trajno razdvojeni u dvije nepomirljive stranačke frakcije.

SUMMARY

MEHMED SPAHO'S "AKREBA MEJILIS" - THE ROOTS OF SPLIT IN THE YUGOSLAV MOSLEM ORGANIZATION AFTER THE DEATH OF MEHMED SPAHO

The article, based on the archival sources and contemporary press presents the roots of political split within the Yugoslav Moslem Organization (YMO) that started immediately after the parliamentary elections in May 1935 and after Mehmed Spaho, the head of the YMO, joined the government of Milan Stojadinović and included YMO into the newly founded ruling Yugoslav Radical Community. The split developed around the communal affairs in the town of Sarajevo and the question of the Islamic Religious Community and these two issues had a long reaching effect that resulted in the wider political split among Moslems after Spaho died in 1939. After his death the split led to a definite division into two factions which had mutually opposed views concerning the key political and national issues.

Key words: Yugoslav Moslem Organization, Yugoslav Radical Community, Sarajevo, Mehmed Spaho, Uzeir Hadžihasanović, Šefkija Behmen

⁵⁶ AJ, ZMS, 47 – 41. Pismo Šefkije Behmena Milanu Stojadinoviću od 19. studenoga 1938.